

Sida, 2012

Granska biståndet – för de fattigas skull

Granska biståndet – för de fattigas skull

Alla myndigheters verksamhet behöver bra granskning av kunniga journalister och andra aktörer för att förbättras och utvecklas. Sida har vidtagit en rad åtgärder som ska bidra till ökad öppenhet och underlätta granskning. I slutändan handlar det om att säkra att verksamheten sköts på bästa vis och fortsätter att göra skillnad för miljontals kvinnor och män, flickor och pojkar.

En transparensgaranti införs i biståndet. Detta betyder att biståndsförvaltningen, på regeringens uppdrag, tillämpar offentlighetsprincipen på ett nytt sätt. Hittills har information lämnats ut på begäran. Den nya transparensgarantin är ett utvecklat sätt att tillämpa offentlighetsprincipen som innebär att all information som inte är föremål för sekretess görs tillgänglig ”online”.

Garantin innebär exempelvis:

- Information om biståndet ska publiceras aktivt – det ska tala om vad som görs, när, hur och varför, för hur mycket pengar och med vem;
- Information om biståndet ska göras snabbt tillgänglig och jämförbar i ett öppet format;
- Biståndet ska tillämpa offentlighetsprincipen på ett modernt sätt och göra det enkelt att ta del av relevant information;
- Du ska kunna följa hela biståndskedjan, från övergripande beslut om biståndets inriktning och fördelning, till enskilda beslut, utbetalningar, genomförande och uppföljning.

Alla myndigheter som förmedlar bistånd (utgiftsområde 7 i statsbudgeten) åläggs enligt garantin att publicera beslut, beslutsunderlag och rapporter kring de biståndsinsatser de finansierar.

Informationen samlas på webbtjänsten Open Aid som lanserades 2010. Garantin gäller insatser sedan 2010, men även historiskt material har gjorts tillgängligt. Sverige har tillsammans med flera andra biståndsgivare anslutit sig till en gemensam internationell datastandard, IATI, vilket gör statistiken jämförbar.

Antikorruption. Sida har länge arbetat intensivt mot korruption. Myndigheten gör det på fyra nivåer:

1. Först och främst säkerställer Sida att man inom den egna organisationen håller en hög etik och slår vakt om integritet. Det gör myndigheten bland annat genom regelverk;
2. Nästa steg handlar om att motverka att korruption uppstår i de insatser Sida finansierar. Myndigheten arbetar exempelvis med förbättrade riskanalyser. Numera krävs att man i varje insatsbeslut redogör för hur man avser förebygga felanvändning av pengarna.

Så kallade systemrevisioner används. Det innebär att man innan beslut fattas synar den organisation som mottar pengarna och att den har effektiva system för sin finansiella hantering. Om pengarna slussas vidare så ansvarar första mottagaren för hela kedjan.

3. Tredje nivån är att Sida genom stöd till särskilda biståndsinsatser hjälper partnerländerna att motverka och förebygga korruption. Det kan handla om insatser som att stötta uppbyggnaden av en revisionsmyndighet, att stödja lokala avdelningar av Transparency International eller andra organisationer i civilsamhället som arbetar för att öka medborgarnas deltagande och kontrollmöjligheter av de officiella institutionerna och det kan handla om att stödja en fri och granskande media. De fyra principerna deltagande, öppenhet, ansvarstagande och ansvarsutkrävande ska byggas in och främjas i alla insatser.
4. Den fjärde nivån är att Sida aktivt deltar i det globala och internationella arbetet mot korruption till exempel inom OECD/DAC. Sida verkar också aktivt för att FN:s konvention mot korruption ska bli ett effektivt verktyg. Ett intensivt arbete bedrivs tillsammans med andra givare. Genom detta arbete lär organisationen och kan börja använda effektivare metoder mot korruption.

Visselblåsare. Under 2010 fick Sida ett särskilt uppdrag av regeringen att ytterligare stärka antikorruptionsarbetet. Det har skett genom att flytta hanteringen av misstankar om korruption och följande ärendehantering till generaldirektörens sekretariat. Detta innebär både ökad status och synlighet för antikorruptionsarbetet och säkerställer en självständig funktion. Resurserna för arbetet har också utökats. Sida kommer också under 2012 att inrätta en så kallad ”whistleblowerfunktion”. Tanken är att det såväl på Sidas interna som externa hemsida ska införas en funktion där man ska kunna anmäla misstankar om korruption i svenskt bistånd. Självklart ska man kunna anmäla anonymt. Funktionen innebär till exempel att föräldrar i en by i Uganda skulle kunna ta sig till ett internetcafé och anmäla om den utlovade skolan inte levererats!

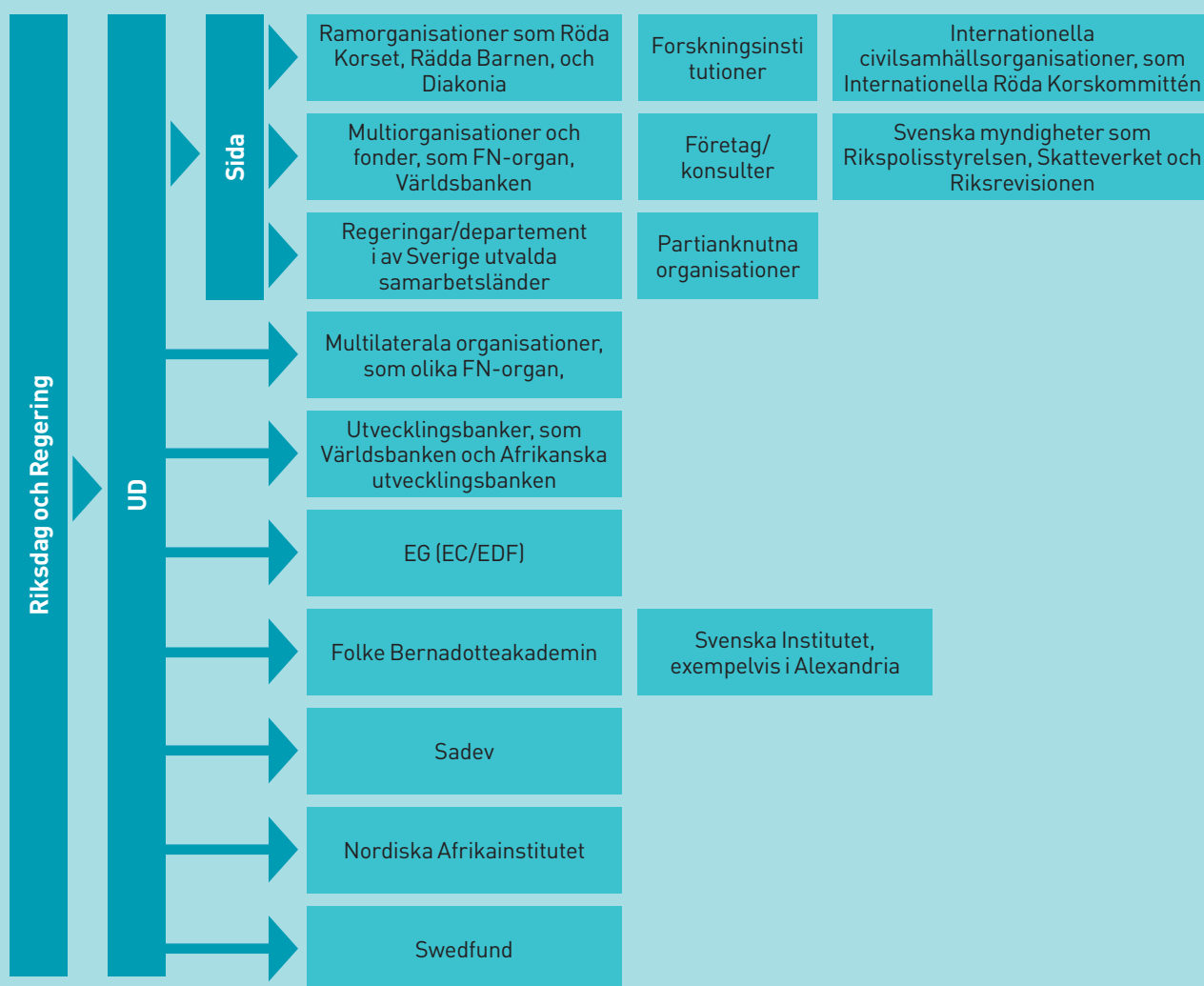
JAN MOSANDERS TIO TIPS FÖR FRAMGÅNGSRIK BISTÅNDSGRANSKNING

Jan Mosander har arbetat som journalist sedan 1960-talet, bland annat för Expressen, Aftonbladet, SVT och Sveriges Radio. Han har gjort en stor mängd granskande reportage och 1987 tilldelades han Stora Journalistpriset för delaktighet i avslöjandet av Boforsaffären. På Sveriges Radio bevakade Mosander bland annat biståndsfrågor.

1. **Lär känna de viktigaste aktörerna.** Sida hanterar bara hälften av det svenska biståndet. Nästan lika mycket biståndsmedel kanaliseras via regeringen och UD till FN-organ, Världsbanken, Europeiska utvecklingsbanken, myndigheter och organisationer som Sadev och Folke Bernadotteakademien och Nordiska Afrikainstitutet samt statliga riskkapitalbolaget Swedfund. Intressekonflikter? Bistånd till länder som Sverige eller EU exporterar vapen till? Bistånd kontra EU:s jordbrukssubventioner?
2. **Låt granskningen ta tid.** Få journalister kan jobba heltid med ett och samma projekt. Lös problemet med ”håltimmesjournalistik”. Kolla genomförbarheten med en förstudie. ”Follow the money” – var landade pengarna? Det finns inga misslyckanden. Kommer du inte i mål denna gång så har du ändå skapat dig en kunskapsbank till nästa gång. Om frilans: först förstudie, sedan samarbete med etablerad redaktion. Kört fast? Ta paus. Viktigt med samtalspartner.
3. **Offentlighetsprincipen bästa verktyget.** Läs på ordentligt, t ex Hansons och Sefastssons böcker. Olika offentlighet gäller för olika aktörer, som Sida, Swedfund och Forum Syd. Hur hanteras det? Glöm inte e-post och arbetsmaterial (som mötesanteckningar). Påminn om biståndsministerns påbud om öppenhet i biståndet.
4. **Lär dig arkiven** på Sida och UD/Regeringskansliet. Ambassader är egna myndigheter och har egna arkiv. Riksarkivet arkiverar äldre ärenden.
5. **Källor utöver huvudkällor som Sida och UD.** Har det redan publicerats något i ärendet? Finns det utredningar, redovisningar, revisioner, utvärderingar? Finns det krav på sådana? Har de genomförts? Onödigt att lägga ner tid på sådant som redan finns.
  - **Lokala medier i mottagarlandet** (det finns ofta sajter på engelska). Kan du samarbeta med lokal journalist/redaktion?
  - **Riksrevisionen** granskar också biståndsverksamheten.
6. **Lär dig regelverk och begrepp.** Biståndsaktörerna har såväl gemensamma som egna regelverk för sin verksamhet, allt från myndighetsförordningar till arbetsordningar. Enskilda biståndsprojekt sköts vanligen efter förutbestämda mallar för beslut, utbetalningar och återrapportering. Biståndet har sin egen terminologi. Vad innebär t ex *budgetstöd*?
7. **Hur gick det?** Syfte och resultat? Vad blev effekten? Vad fick skattebetalaren för sina pengar? Bidrog detta till att minska fattigdomen? Sköttes det korrekt och som det var tänkt (exempelvis upphandlingar)? Slarv, missbruk av medel, korruption och bedrägeri? Höga administrationskostnader? Vad ingick i dem? Om det ser ut att ha gått snett, beskriv skeendet. Det finns gråzoner. Felhantering måste inte vara kriminell. Minns att biståndsaktörer opererar i besvärliga miljöer – svinn kan inte alltid undvikas.
8. **Hitta rätt kontaktperson.** Projektets handläggare är nyckeln till det mesta, även om han/hon kanske inte vill bli citerad.
9. **Följ upp!** Kan inte nog poängteras. Följ inte bara upp dina egna granskningar. Ärenden kan pågå i årtal. Andras tidigare granskningar kan ha fallit i glömska. Vad hände sedan? Om det gick fel, tog någon ansvaret? Projektet som gick fel, har det vänt?
10. **Var källkritisk.** Du behöver aktörerna, men de behöver också dig. Det finns många särintressen i biståndsvärlden. Det är lätt att bli vilseförd, inte minst då det du granskar kan ligga tusentals kilometer bort. Krävs besiktning på plats? Kostnader? För och emot?

- **Sadev.** Sverige har en särskild myndighet för granskning och utvärdering av biståndet.
- **EU:s revisionsrätt** i Luxemburg håller koll på EU-biståndet i rapporter och granskningar.
- **Branschmedier** som Development Today och OmVärlden har specialiserat sig på biståndsfrågor, byggt upp kompetens och gör egna granskningar.
- **Migrationsverket, Skatteverket, Riksrevisionen och Lantmäteriverket** är exempel på myndigheter som arbetar med **förvaltningsbistånd**, som har egen dokumentation och ofta egen personal i fält.
- **Konsulterna** som är inhyrda för enskilda projekt är en viktig del av biståndsvärlden och ofta utmärkta informationskällor.
- **Norska och danska biståndsmyndigheter** producerar utredningar och rapporter som också kan vara relevanta för svenskt bistånd (man samarbetar ofta). Kolla också norska och danska riksrevisioner, nordiska journalister som bevakar biståndsfrågor.

Det svenska biståndet

Granska biståndet – för de fattigas skull

STYRELSEN FÖR INTERNATIONELLT UTVECKLINGSSAMARBETE

Adress: 105 25 Stockholm
 Besök: Valhallavägen 199
 Telefon: 08-698 50 00. Fax: 08-20 88 64.
 E-post: sida@sida.se www.sida.se

